

فصل چهارم:

برادران و خواهران مصدق

دکتر مصدق جمعاً ۷ خواهر و ۷ برادر داشت. فقط یک نفر از آنها - دفتر الملوک - " تنی " بود، یعنی از پدر و مادر مشترک. ۱۳ نفر بقیه " ناتنی " بودند. ۱۰ نفر از آنها خواهر و یا برادر پدري بودند و ۳ نفر آنها خواهر و برادر مادری. علاوه بر این مصدق برادران « سببی » نیز داشت که هیچگونه رابطه خونی و ژنتیکی با وی نداشتند و بغلط بعضی از نویسندگان و تاریخ نویسان آنها را برادران مادری مصدق نامیده اند!

خواهران و برادران پدري مصدق

میرزا هدایت وزیر دفتر - پدر مصدق - چندین بار ازدواج کرده بود. زن اول او، دختر عمویش - دختر میرزا حسن مستوفی الممالک (مستوفی الممالک اول عهد قاجاریه) بود که از آن وصلت چهار فرزند داشت، (۲۰) بنامهای:

- میرزا حسین وزیر دفتر (۲۱) - جد متین دفتری - ،
- میرزا علی موثق السلطنه ،
- افخم السلطنه و
- اکرم الدوله .

علاوه بر این، میرزا هدایت وزیر دفتر از زنان دیگرش سه پسر بنامهای: باح ولد، شمس الدین و صدرالدین داشت. (۲۲)

میرزا هدایت وزیر دفتر، جمعاً ۱۲ فرزند (۷ پسر و ۵ دختر) داشته است. (۲۳) که اسامی ۹ تن از آنها در این کتاب ذکر شده است.

پس از مرگ میرزا هدایت (اول ماه صفر ۱۳۱۰ قمری برابر با ۱۴ شهریور ۱۲۷۱ شمسی)، سمت " وزیر دفتر " ی او نصیب پسر بزرگش، میرزا حسین - جد پدري متین دفتری - ، (۲۴) که تقریباً ۴۰ سال بزرگتر از دکتر محمد مصدق بود، شد. (۲۵) میرزا هدایت وزیر دفتر در هنگام مرگ ۷۵ سال داشت.

در رابطه با چگونگی رابطه، نسبت و پیوند خویشاوندی دکتر مصدق - از جانب پدري -، توجه خوانندگان محترم را به شجره نامه شماره یک این کتاب، که بنام « شجره نامه پدري دکتر محمد مصدق »، نام گذاری شده است، جلب می کنم. در این شجره نامه علاوه بر چگونگی

رابطه، نسبت و بستگی و پیوند خویشاوندی خونی افراد با یکدیگر، به شغل و مقام برخی از آن افراد نیز، اشاره رفته است.

در رابطه با چگونگی، نسبت و پیوند خویشاوندی مادر دکتر مصدق، توجه خوانندگان محترم را به شجره نامه شماره ۲ این کتاب، بنام «شجره نامه خانم نجم السلطنه - مادر دکتر مصدق - و چگونگی پیوند های خانوادگی ایشان با پادشاهان و شاهزادگان قاجار و همچنین امام جمعه های تهران، «جلب می کنم».

در بخش پایانی جلد اول کتاب (صفحه ۱۶۵)، با اضافه کردن اسامی بعضی از شخصیت های سیاسی، نظامی و مذهبی به شجره نامه مادر مصدق به چگونگی نسبت فامیلی مادر دکتر مصدق با پادشاهان و شاهزادگان قاجار و مقامات مذهبی درجه بالای کشور، اشاره رفته است.

بخشی از محتوی فصل هایی از کتاب دوم در رابطه با عملکرد و سیاست های اتخاذ شده از سوی همین افرادی است که به نامشان در شجره نامه مادر و پدر دکتر مصدق (در صفحات ۱۶۴ و ۱۶۵ همین کتاب) اشاره رفته است. در واقع آن حضرات در دوران قاجار بخشی از هیئت حاکمه ایران را تشکیل می داده اند. از افرادی همچون حاجی ابراهیم خان کلانتر، قائم مقام و امیر کبیر صدر اعظم های وطن دوست و ملی گرای ایران در دوران سلطنت پادشاهان قاجار، که هر سه آنها بنابر فرمان پادشاهان بی خرد قاجار کشته شدند، یاد شده است. در حالیکه نام صدراعظم هائی همچون میرزا شفیع بند پی، میرزا آغاسی و آقاخان نوری و یا رهبران مذهبی مانند سید محمد اصفهانی، مجتهدی که فتوای جنگ با روسیه را بعد از شکست ایران و انعقاد قرارداد گلستان صادر کرد که در نتیجه، قرارداد ننگین ترکمن چای و جدائی ۱۷ شهر قفقاز از ایران را آن فتوای نابخردانه، با خود بهمراه داشت، نام برده شده است. نام مجتهدی همچون سید باقر شفتی که خود را «نایب امام زمان» فرض می کرد و سر انسان ها را همچون سر گوسفند می برید و مجتهد حاج ملاکنی که «آزادی» را «کلمه قبیحه» می خواند و مجتهد میرزا حسن شیرازی و نقش مثبت و مؤثر ایشان در پیروزی «قیام تنباکو»، فراموش نشده است. از ملکم خان فردی که نام «قانون» را برای اولین بار در ایران بر سر زبانها انداخت و در واقع باعث شد تا اولین قدم در جهت شروع مبارزه با نظام استبدادی در ایران برداشته شود، نام برده شده است. همچنین گوشزد شده است که ملکم خان با اجازه ناصر الدین شاه «فراموشخانه» را در ایران تأسیس نمود. علاوه بر این به تأسیس اولین چاپخانه و اعزام دانشجو در زمان عباس میرزا نایب السلطنه در سال ۱۸۱۱ میلادی (۱۲۶۶ هجری قمری) و تأسیس مدرسه عالی دارالفنون توسط میرزا تقی خان امیر کبیر اشاره رفته است. از حاج حسن رشدیه پایه گذار اولین مدرسه به سبک اروپا در ایران نیز یاد شده است.

در شجره نامه پدری دکتر مصدق با نام افرادی همچون میرزا حسن (اول)، میرزایوسف و میرزا حسن (دوم) مستوفی الممالک، قوام الدوله، معتمد السلطنه، وثوق الدوله، قوام السلطنه، سلیمان میکده و... برخورد می کنیم، که همگی آنها صرفنظر از اینکه از رجال سیاسی عالیرتبه ایران بودند، همچنین از عموزادگان و فامیل و بستگان پدری دکتر مصدق هستند. این شجره نامه نیز در پایان کتاب مجدداً درج شده است، البته با اضافه کردن بعضی اسامی به آن و توضیحاتی در باره شغل و مقام آن افراد.

احمد شاه قاجار

محمد علی شاه

ملکه جهان - مادر احمد شاه - ،
دختر کامران میرزا (دختر عمویش)
پسر سوم ناصرالدین شاه -

اشرف الملوك ، فخرا لدوله ،

دختر نهم مظفرالدین شاه و
حضرت علیا - خاله دکتر مصدق -
همسر محسن امین الدوله ،
مادر دکتر علی امینی .

مظفر الدین شاه ،

تاج الملوك - ام الخاقان ، دختر امیرکبیر ،
مادر محمدعلی شاه یکی از زنان شاه بود .
حضرت علیا ، خاله دکتر مصدق ،
یکی دیگر از زنان مظفرالدین شاه بود .

صارم الدوله ، به
عنوان وزیر دارائی
کابینه وثوق الدوله در
انعقاد قرارداد ننگین
۱۹۱۹ دست داشت .

ظلال السلطان همسر همدالملوك

ناصرالدین شاه ، ظل الله ،

ملك جهان - نواب - مهد علیا
همسر محمد شاه ،
مادر ناصرالدین شاه

عضدالملک ،

علیرضا خان قوائلو
ایلخانی قاجار ،
پسر دانی ناصرالدین شاه .
اولین نایب السلطنه احمد شاه .

موسی خان دانی
ناصرالدین شاه

شمس بانو ،
دختر چهاردهم فتحعلیشاه ،
زن میرزا موسی
برادر میرزا ابوالقاسم قائم مقام

بیگم جان ،
دختر دوم فتحعلی شاه ،

فتح علی شاه قاجار ، ظل الله ، خانابا ،
دومین پادشاه سلسله قاجار

ابوالفضل میرزا عضد السلطان ،
همسر دفتر الملوك - خواهر تتی مصدق .

عزت السلطنه ، خواهر تتی محمد علیشاه ،
دختر ام الخاقان ، نوه امیرکبیر از ازدواج با
عزت الدوله دختر ناصرالدینشاه ،
همسر عبدالحسین میرزا فرمانفرما - دانی دکتر مصدق .

شکوه الدوله ، دختر مظفرالدین شاه از ازدواج باحضرت
علیا (سرور السلطنه) - خواهر فرمانفرما و خاله مصدق ،
همسر سید ابوالقاسم خاتون آبادی ، امام جمعه تهران -
برادر زن دکتر مصدق .

اقدس الدوله ، دختر مظفرالدین شاه ،
همسر میرزا جواد ظهیرالاسلام ،
برادر تتی زن دکتر مصدق

ضیاء السلطنه ،

دختر ناصرالدینشاه ،
همسر حاج سید زین العابدین
- امام جمعه تهران -
پدر زن دکتر مصدق

تاج الملوك ، ملقب به ام

الخابان ، زن مظفرالدین شاه ،
مادر محمد علی شاه و احمد
میرزا و همچنین مادر عزت
السلطنه - همسر فرمانفرما ،
زن دانی دکتر مصدق بود .

همدم الملوك
(همدم السلطنه) ،
همسر ظل السلطان

عزت الدوله

همسر امیرکبیر

محمد شاه

انوشیروان خان عین الملک ، برادر تتی مهد علیا

عیسی خان ملقب به والی ،
اعتماد الدوله ،

آمنه قدس اعظم ، قدسی ،
همسر مهندس احمد مصدق

مهندس ابولنصر عضد

باتو اعظم ، همسر
محمد خان راستین
عراقی ، از درویش

سرهنگ
کیومرث
راستین

مظفر فیروز ،

پسر خواهر دکتر مصدق

خاندان
فرمانفرما و فیروز

فیروز میرزا نصرت الدوله (سوم) ،

پسر دانی دکتر مصدق و
همسر خواهر تتی دکتر مصدق - دفتر الملوك بود .
(دفتر الملوك پس از طلاق از فیروز میرزا ،
با ابوالفضل میرزا عضدالسلطان
پسر مظفرالدین شاه ازدواج کرد) .
فیروز میرزا نصرت الدوله ،
وزیر امور خارجه کابینه دوم وثوق الدوله بود و
در انعقاد قرار داد ننگین ۱۹۱۹ نقش داشت .

مریم فیروز ، همسر

دکتر نورالدین کیانوری یکی
از رهبران حزب توده .
دختر دانی دکتر مصدق .

عبدالحسین میرزا فرمانفرما ،

(نصرت الدوله - دوم - سالار لشکر) ،
همسر عزت السلطنه دختر مظفرالدین شاه ،
دانی دکتر مصدق بود ،

سرور السلطنه -

حضرت علیا ، - خاله دکتر مصدق
- همسر مظفرالدین شاه - مادر
فخرالدوله ، شکوه الدوله ، و
ناصرالدین میرزا ناصری ...

نجم السلطنه
(ملک تاج فیروز) ،
مادر دکتر مصدق

فیروز میرزا نصرت الدوله (اول)

فرمانفرما

پسر ۱۶ ام عباس میرزا

عباس میرزا - نایب السلطنه ،

دومین پسر فتحعلیشاه

شجره نامه خاتم نجم السلطنه - مادر دکتر
مصدق - (شجره مامه شماره ۲)
مربوط به کتاب :
دکتر محمدمصدق و "راه مصدق"
پنجم دکتر منصور بیات زاده

www.rahe-mossadegh.ois-iran.com
Dr.Mansur @ Bayatzadeh.de

حواشی، توضیحات و مأخذ کتاب، جلد اول

۲۰ — متین دفتری، دکتر هدایت، یادواره پنجاهمین سال ملی شدن صنعت نفت، تشکیل دولت مصدق. مجله آزادی — نشریه جبهه دمکراتیک ملی ایران، دوره دوم، شماره ۲۶ و ۲۷ — تابستان و پائیز ۱۳۸۰. صفحات ۱۵ تا ۱۸.

۲۱ — همان مأخذ،

میرزا حسین متین دفتری چهار پسر بنامهای میرزا جواد معاون السلطنه (پدر دکتر حسین معاون داماد وثوق الدوله)، عضدالممالک، معتمدالممالک و میرزا محمود دفتری ملقب به اعتضاد لشکر — عین الممالک داشت.

میرزا محمود دفتری — عین الممالک —، علاوه بر دکتر احمد متین دفتری (داماد دکتر مصدق) پسران دیگری هم داشت بنامهای سرتیپ محمد دفتری — آخرین رئیس شهربانی دولت دکتر مصدق. (* — ۲۱ — الف) و دکتر علی اکبر دفتری (از صاحب منصبان وزارت امور خارجه، که پس از شهریور ۱۳۲۰، رایزن سفارتخانه ایران در واشنگتن بود) و عبدالله دفتری (در کابینه رزم آرا وزیر اقتصاد بود). (** — ۲۱ — ب)

— (* — ۲۱ — الف) — سرهنگ غلامرضا نجاتی، جنبش ملی شدن صنعت نفت و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، بنا بر اظهارات سرتیپ ریاحی، در صفحات ۴۱۲ تا ۴۱۴ مدعی شده است که سرتیپ محمد دفتری، با کودتاچیان همکاری داشته است. مسعود حجازی، یکی از فعالین و صاحب نظران جبهه ملی ایران در کتاب خاطرات خود بعنوان، "رویدادها و دآوری ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۹"، چاپ گلشن، چاپ اول، تابستان ۱۳۵۷، در صفحات ۶۳۴ الی ۶۳۷ آن کتاب، اظهارات سرهنگ نجاتی به نقل از سرتیپ ریاحی را نقل کرده است، ولی خود در صفحه ۶۴۶ آن کتاب، آن ادعا را "خلاف واقع" دانسته و نوشته است "... بر فرض صحت تأثیر عمده ای در پیروزی نهایی کودتا نداشته است."

— (** — ۲۱ — ب) — کتاب سیاست موازنه منفی، کی استوان

۲۲ — در تماسی که از طریق آقای دکتر بهروز برومند با آقای دکتر محمود مصدق داشتم، این اطلاعات را کسب کردم، که میرزا هدایت متین دفتر از ازدواج های دیگرش سه پسر بنام های: باح ولد، شمس الدین و صدرالدین داشته است.

۲۳ — متین دفتری، دکتر هدایت، یادواره پنجاهمین سال ملی شدن صنعت نفت، تشکیل دولت مصدق. مجله آزادی — نشریه جبهه دمکراتیک ملی ایران، دوره دوم، شماره ۲۶ و ۲۷ — تابستان و پائیز ۱۳۸۰. صفحات ۱۵ تا ۱۸.

۲۴ — مصدق، دکتر محمد، خاطرات و تألمات صفحه ۵۳.

— متین دفتری ، دکتر هدایت ، یاد واره پنجاهمین سال ملی شدن صنعت نفت ، تشکیل دولت مصدق . مجله آزادی — نشریه جبهه دمکراتیک ملی ایران ، دوره دوم ، شماره ۲۶ و ۲۷ — تابستان و پائیز ۱۳۸۰ . صفحات ۱۵ تا ۱۸ .